

Mebadi

International Journal of Philosophy

Volume: 2 Special Issue: 1 Year: 2025
pp. S65-S82
Special Issue on Yalçın Koç

Cilt: 2 Özel Sayı: 1 Yıl: 2025
ss. S65-S82
Yalçın Koç Özel Sayısı

A Brief Overview of Yalçın Koç and His Philosophy

Yalçın Koç ve Felsefesine Kısa Bir Bakış

Şahabettin Yalçın

Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Felsefe Bölümü,
syalcin@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7872-7857

Article Information

Article Type

Research Article

Date Received

21.09.2025

Date Accepted

10.10.2025

Date Published

21 October 2025

Plagiarism Checks: Yes, Turnitin.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Şahabettin Yalçın)

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

21.09.2025

Kabul Tarihi

10.10.2025

Yayın Tarihi

12 Ekim 2025

Benzerlik Taraması: Evet, Turnitin.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Şahabettin Yalçın)

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Cite As | Atıf

Yalçın, Şahabettin (2025). A Brief Overview of Yalçın Koç and His Philosophy. *Mebadi International Journal of Philosophy*, 65 - 82.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17410838>

Abstract

The aim of this article is to briefly introduce the life of the Turkish philosopher Yalçın Koç and the intellectual perspective underlying his philosophy. Koç is a thinker who not only made significant contributions to the Turkish thought but also played an important role in revitalizing Turkish as a language of science and philosophy. As a Turkish philosopher well-versed in Western philosophy and its major problems, Koç sought solutions by drawing on the spiritual roots of Turkish thought. His original and illuminating interpretations across various fields—especially logic, metaphysics, philosophy of language, epistemology and philosophy of science, philosophy of mind, philosophy of mathematics, and moral philosophy—each presents fertile ground for further research. According to Koç, philosophy or metaphysics (which he refers to as *theologia*) is essentially an inquiry into the foundations and the ground upon which all else rests; and the tool (*organon*) of *theologia* is language. Therefore, the first thing that needs to be clarified is the nature, boundaries, and the source of language. However, throughout the history of philosophy, studies on language, thought, and logic have generally been limited to a single layer of human language, with little attention paid to its underlying source or ground. According to Koç, since language—and consequently logic—has a layered (architectonic) structure, it must be examined within this stratified framework.

Koç, who defines the primary function of language as formation (*teşkil*) and transmission (*nakil*), argues that language emerges in humans in layers based on *genesis* and *fall*. He maintains that language is not something acquired later in life, but rather something that arises spontaneously—through the inherent activity of the powers of the *psukhe*. While many philosophers, from Plato to Kant, from Wittgenstein to Heidegger, have explored the nature and boundaries of language, none has proposed a substantial view regarding its origin. Koç is the first to put forward a detailed and systematic account of the source and ground of language, under the concept of *architectonic*

Öz

Bu makalenin amacı, Türk filozofu Yalçın Koç'un hayatını ve felsefesinin dayandığı bakış açısını kısaca tanıtmaktır. Koç, düşünce ve fikir dünyamıza büyük katkı yapmakla kalmamış aynı zamanda Türkçe'nin bilim ve düşünce dili olarak yeniden inkişaf etmesine de büyük destek sağlamış bir mütefekkindir. Batı felsefesine ve bu felsefenin karşılaştığı ciddi sorunlara hâkim olan ve bu sorunlara Türk düşüncesinin mana kökünden yola çıkarak çözüm arayan bir Türk mütefekki olarak Koç, mantık, metafizik, dil felsefesi, bilgi ve bilim felsefesi, zihin felsefesi, matematik felsefesi ve ahlak felsefesi başta olmak üzere felsefenin birçok alanına dair getirdiği ufuk açıcı yorumların her biri başlı başına bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Ama kanaatimizce Koç'un asıl değeri, yüzlerce yıldır bu topraklarda sahip olduğumuz esas özümüze ve kimliğimize, *Anadolu Mayası* adı altında, bir kez daha, dikkat çekmesinde yatmaktadır.

Koç'a göre felsefe yahut metafizik (onun deyişiyle *theologia*), esas itibarıyla temelin ve temelin dayandığı zeminin incelemesidir; bunun çerçevesi de dildir. Bu nedenle öncelikle dilin ne olduğunun ortaya konulması, sınırının ve kaynağının bilinmesi gerekir. Ancak ne yazık ki, felsefe tarihinde şimdiye kadar dil, düşünce ve mantık alanında yapılan çalışmalar sadece insanın dilinin bir katmanıyla sınırlı kalmıştır; bu dil katmanının kaynağı ve zemini üzerinde pek durulmamıştır. Halbuki Koç'a göre dil ve dolayısıyla mantık, katmanlı (*arkitektonik*) bir yapıya sahip olduğundan dilin bu katmanlar çerçevesinde ele alınması gerekir. Dilin işlevinin esas itibarıyla teşkil ve nakil olduğunu belirten Koç'a göre dil, insanda, 'doğuş' (*genesis*) ve 'düşüş' esasında tabakalar halinde teşekkül eder. Koç, dilin sonradan öğrenilen bir şey olmadığını, bilakis doğuş yoluyla insanda kendiliğinden (yani *psuke*'nin kuvvetlerinin kendiliğinden icraatı yoluyla) ortaya çıktığını, ancak insan yaşamının sonraki safhalarında iki kez suretten düşmesi yoluyla diğer dil katmanlarının meydana geldiğini düşünür.

language. According to him, however, philosophers, up until now, have generally remained within the confines of propositional language, unable to articulate views on its deeper ground. From their perspective, anything that exceeds propositional language is deemed irrational—and therefore meaningless. In *Anatolian Yeast* (*Anadolu Mayası*), however, not everything is reducible to rationality; rationality is merely a tool for explaining one layer of being. For those who draws on *Anatolian Yeast*, where rationality ends, love begins in the heart (gönül)—for love and heart (gönül) are the key to reaching the Truth. In the Western tradition, however, neither love nor gönül is present; hence, no Truth.

Keywords: Yalçın Koç, Anadolu Mayası, Architectonic Language, Theoria.

Koç'un esas meselesi aslında dilin (önermesel dilin) kaynağını, hududunu ve mahiyetini açıklamaktır. Felsefe tarihinde dilin mahiyeti ve hududuyla ilgilenen birçok filozofun olduğunu biliyoruz. Eflatun'dan Kant'a, Wittgenstein'dan Heidegger'e kadar birçok filozof, dilin mahiyetini açıklamayı amaç edinmiştir. Lakin bu filozofların hiçbiri, dilin kaynağına dair kayda değer bir fikir öne sürmüştür. İlk defa Koç, arkitektonik dil adı altında dilin kaynağına ve zeminine dair bir düşünce, hem de oldukça ayrıntılı bir düşünce, ortaya koymaktadır. Koç'un arkitektonik dil anlayışı, Anadolu Mayası bakış açısına dayanmaktadır. Batı felsefe tarihinde ise Anadolu Mayası ve onun mahalli olarak gönül kavramı bulunmadığından Batılı filozofların mevcut önermesel dili aşıp dilin kaynağı ve zeminine dair fikir beyan etmeleri de mümkün değildir, zira onlara göre önermesel dili aşan her şey irrasyoneldir ve dolayısıyla anlamsızdır. Anadolu Mayası'nda ise herşey rasyonaliteden ibaret değildir, rasyonalite sadece varlığın bir katmanını açıklama aracıdır; varlığın diğer katmanları ise rasyonalite ile açıklanamaz, onu aşar. Anadolu Mayası'nda rasyonalitenin bittiği yerde gönül-den aşk başlar, zira aşk ve gönül, hakikate ulaşmanın sırrıdır, tılsımıdır. Batı'da ise ne aşk vardır ne de gönül.

Anahtar Kelimeler: Yalçın Koç, Anadolu Mayası, Arkitektonik Dil, Nazariyat.

1. Introduction¹

When we look at Turkish intellectual history, it is possible to observe that after the Turks moved to Anatolia approximately a thousand years ago, in the subsequent centuries, they produced quite high-level works both in the positive sciences and in other areas such as art, literature, architecture, music, and philosophy; however, in the following centuries, a decline occurred in these fields. Of course, this decline in the scientific, cultural, and artistic spheres has many political, social, cultural, military, economic, etc., reasons, but unfortunately, in this article, we do not have the opportunity to address these reasons. Let us only say that, especially in the last two centuries, extraordinarily negative developments have occurred in our intellectual and cultural world under the influence of the West. During this period, starting with our language, our art, literature, science, technology, philosophy, music, and architecture almost entirely began to move within the orbit of the West. Naturally, this has led our society to forget our own essence and identity. It goes without saying that this situation is a complete disaster for the future of our nation; for the West, which could not occupy our country militarily, has mentally and culturally occupied it. It is self-evident that mental and cultural occupation is a greater threat than military and economic occupation, because compared to military and political occupation, it is much more difficult, and perhaps impossible, to free oneself from mental and cultural occupation. It is clear that this mental and cultural enslavement and corruption must be stopped before it reaches an irreversible point; for this, it is a necessity for our nation to rise and awaken in all fields. What we must first do is to rediscover our true essence and identity, which have been covered with dust in the last few centuries, and based on this, produce entirely new scientific, literary, artistic, and scholarly works suitable for the conditions of today. Otherwise, God forbid, we will face the risk of gradually losing our true identity and the works created based on this identity in the past.

Of course, philosophy has also received a significant share of this process of mental enslavement, as in the last two centuries strong Western hegemony has been observed in the field of philosophy. When we look at the studies conducted in the field of philosophy during the last century of the Ottoman Empire and the first century of the Republic, we see that, although there are different perspectives, in general, thought was produced within the conceptual framework of Western philosophers. It can be said that philosophy is universal, and perhaps it was only natural that it found the most opportunity to develop in the West during this period. Of course, we cannot object to this; however,

¹ This article was also published in the 2025 (1) issue of *Anadolu Nazariyatı* Journal.

while in the West, great philosophers producing many original works emerged from their own beliefs, culture, and worldview, in our country, i.e., from our own beliefs and worldview, we do not see such development. The studies conducted in our country in the field of philosophy during this period, unfortunately, generally remained within the conceptual framework set by Western philosophers, although there are exceptions. In other words, during this period, the intellectual life of our country was, in a sense, limited to adapting thoughts produced in the West into our language. For this reason, very few thinkers inspired by the roots of meaning have emerged in our country in the last two centuries. As Cemil Meriç said, “Our literature after Tanzimat has become a shadow literature, our thought after Tanzimat has become a shadow thought; in this period, three literary types prevail: imitation, plagiarism, and translation.” Cemil Meriç summarized the intellectual and cultural scene experienced in our country over the last two centuries very well. Unfortunately, this is the situation; yet, as Cemil Meriç also said, there is no place for despair in our belief. The responsibility for changing this situation naturally rests on our intellectuals and thinkers.

Do not interpret what we have said as a wholesale opposition to Western philosophy. As we stated above, philosophy is universal and timeless; it should be so. What I mean is that we too wish we could have produced great philosophers as in the West; for in the past, we did, not only in philosophy but also in science, art, literature, architecture, and music, we produced world-class scholars and artists. Let us also add that, so far, no one has reached the level of these scholars and artists. We produced the greatest architect (Mimar Koca Sinan), the greatest philosopher (İbn’ül Arabî), the greatest physician (İbn-i Sina). We also produced the greatest genuine literary figures, poets, and musicians. And most importantly, the greatest men of heart (friends of God, saints, awliya) emerged from a thousand-year history of Anatolia. Let us mention a few of these countless men of heart: Hoca Ahmet Yesevi, Hacı Beştaş-ı Veli, Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Muhyiddin İbn’ül Arabî, Seyyid Nesimi, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli, Niyazi-i Mısri, Nasreddin Hoca, Pir Sultan Abdal, and many others.

But these statements should not lead anyone to despair, for there are many scholars and cultural figures today striving to revive the magnificent civilization that we produced as a nation in the past. One of these is undoubtedly the great Turkish philosopher Yalçın Koç. In this brief article, we aim to discuss, at least briefly, the perspective behind Yalçın Koç’s life and his philosophical works. However, before addressing Koç’s intellectual perspective and the general framework of his thought, it seems appropriate to provide some brief information about his life.

2. Who is Yalçın Koç?

So, who is Yalçın Koç? ² If we were to answer this question in a single sentence, we could say: Yalçın Koç is a great Turkish philosopher from the heart of Anatolia who, in recent years, reminded us of our true essence and identity. This great philosopher completed his university education in physics at METU and then did his doctorate on the theoretical foundations of quantum mechanics, which is at the intersection of physics and philosophy, and in a sense can be called the philosophy of physics. In his later philosophical studies, Koç continued working on this topic and also engaged with other areas of philosophy, eventually producing numerous works in metaphysics, which is the fundamental discipline of philosophy and essentially constitutes its essence. Koç wrote these metaphysical works after retiring; before retirement, his works were mainly on the foundations of quantum mechanics. Born in 1950 in Tokat, Koç taught for many years at Boğaziçi University, Philosophy Department, guiding many students, before retiring at the age of 48 in 1998, of his own will.

Koç began his career as a mathematics teacher and eventually reached the ultimate point of metaphysics, covering the deepest and most complex topics in philosophy. Some of his publications on theoretical physics and the foundations of quantum theory attracted worldwide attention and great interest. One of these is a paper on the inequalities of English physicist J. S. Bell, which is still cited in introductory quantum physics books as the basis for the impossibility of extending quantum mechanics using hidden variables. This paper is said to have contributed to Bell's inability to receive the Nobel Prize in Physics in 1990, for which he had lobbied extensively, and perhaps due to the disappointment of not receiving the award, he died of a heart attack that year. Koç presented this paper at a symposium held in Italy in 1989, attended by world-renowned physicists, and it caught everyone's attention. However, unfortunately, unpleasant incidents that left a black mark on the history of science also occurred during and after this symposium. The main actor in these incidents was the English physicist J. S. Bell. Koç later recounted an episode with Bell during the symposium: "I would like to tell an anecdote related to this matter. From August 5-15, 1989, I attended the symposium '62 Years of Uncertainty; Historical, philosophical, and physical inquiries into the foundations of quantum mechanics,' held at the Ettore Majorana Centre, organized by NATO Advanced Research Institutes. I distributed copies of my work, titled 'Linearity and Local Hidden Variable Theories,' to the participants a few days before my pre-

² A different and more extensive version of what we have discussed in this section and the following section was previously published in *Türkiye Günlüğü* Journal, issue 154, under the title "Yalçın Koç ve Anadolu Mayası."

sentation. J. S. Bell, A. Aspect, and A. Shimony were also among the participants. The day before my talk, in the afternoon, I met Bell in the corridor of the classrooms. Bell said that he had read my work and wanted to discuss it with me. I agreed, and we entered an empty classroom. Bell took chalk and wrote on the board the modus tollens pattern I mentioned above and asked, ‘This is what I did; what is wrong with it?’ I explained to him that this was not what I had done; that in writing the ‘hypothetical expected value function,’ which constitutes the starting point of his reasoning, he had not considered the ‘bilinearity,’ ‘symmetry,’ and ‘rotation invariance’ properties in quantum mechanics; when these properties are taken into account, what he claimed about local hidden variable theories is not valid. He paused for a moment, threw the chalk onto the board without saying anything, and left the room slamming the door.”³ How should we explain such disrespect by a world-famous physicist toward Koç? Should we attribute it to the lack of correlation between science and ethics, or to something else? However, let us also say that the disrespect did not end there.

Indeed, during the same symposium, another incident between Koç and Bell is recounted by Koç’s mentor, the late nuclear physicist and former head of the Turkish Atomic Energy Authority, Ahmet Yüksel Özemre, in his book *Portreler, Hatıralar*⁴: “Before presenting his paper, Yalçın Koç accepted a one-on-one coffee invitation from J. S. Bell. During this meeting, Bell expressed that Koç should not present his paper because, due to his established inequalities and universal theorem, he had already shown that local hidden variable theories were impossible and that Koç’s efforts in this regard were invalid. Koç then explained to Bell that his results already limited the scope of Bell’s theorem, and that bilinear local hidden variable theories that satisfy rotational invariance fall outside Bell’s theorem. At this, J. S. Bell, in a great display of rudeness, left Koç alone at the table and did not attend his talk.” The matter did not end there, as Bell used his influence to prevent Koç’s paper from being published in the proceedings of the symposium and also blocked its publication in international scientific and philosophical journals. This incident is a striking example of how scientific publishing can be controlled by a clique.

Nevertheless, Bell and his clique’s efforts were in vain; Koç’s paper was eventually published after a few years’ delay. Bell and his clique could not prevent the world’s physicists from learning about Koç’s work, which showed that the foundations of quantum mechanics were not as solid as believed. On the contrary, this paper prevented Bell from receiving the Nobel Prize in Physics, leading to a rather favorable outcome. Koç’s scientific studies on the foundations of quantum mechanics attracted the attention of many physicists

³ Koç, “2022 Nobel Fizik Ödülü: Bir Değerlendirme”, s. 3-4.

⁴ Özemre, *Portreler, Hatıralar*, s. 194.

worldwide, and he was invited to research centers in various countries to continue his work. Finally, it should be noted that Koç's greatest supporter and guide in his studies on quantum mechanics was undoubtedly Ahmet Yüksel Özemre, former president of the Turkish Atomic Energy Authority and Koç's mentor. It is also highly likely that Özemre, being a man of heart as well as a great physicist, influenced Koç in this regard.

Alongside these great achievements in science, Koç was also active in many practical areas of life. As a great mountaineer, Koç climbed nearly every major mountain in his youth. A skilled carpenter, he personally completed nearly all the woodwork in his own house. After retiring and settling in a village in Kalkan, a town in Kaş, Antalya, he continued working in his self-built farmhouse, engaging in gardening and agriculture while also writing books that broaden our intellectual horizons. Since 1998, Koç has been registered with the Kaş Chamber of Agriculture and the Farmer Registration System, cultivating fruits from grapes to olives, apricots to apples.

After retirement, Koç did not cease his scholarly work; on the contrary, he wrote nearly twenty groundbreaking books in various areas of philosophy. His first post-retirement book, *Anadolu Mayası* (The Leaven of Anatolia), is also an early indicator of the nature of his subsequent works. When we examine Koç's works following *Anadolu Mayası*, we see that the foundation of these works was laid in this book. Therefore, those who wish to understand Koç's philosophy should first read *Anadolu Mayası*, which greatly facilitates understanding his perspective. Since Koç writes his philosophical works according to a systematic order, reading them in the order of publication helps to understand them more easily and systematically. A list of all the books Koç wrote after retirement is provided at the end of the article. It should be noted that these books, which emerged from great effort and labor, have not yet attracted sufficient attention in academia. There could be many reasons for this, but in our view, the main reason is that Koç developed a completely new conceptual system and language of thought, making it difficult for others to understand. Academics researching philosophy are not yet familiar with his concepts and language, so they face difficulties in conducting research and analysis on his works. However, this situation is slowly changing, as interest in Koç's works is gradually increasing.

It should be especially noted that Koç is a shining star in Turkish intellectual and thought life after a long hiatus. However, Koç not only made great contributions to our intellectual and thought world but also greatly supported the revival of Turkish as a language of science and thought. Although he is fluent in Greek, Latin, English, and German, Koç carefully and meticulously sought Turkish equivalents for philosophical concepts and terms from these

Western languages, and, if necessary, attributed new meanings to them. By carefully selecting the Turkish terms he uses, Koç has greatly contributed to freeing Turkish from the dominance of foreign words, especially at a time when Turkish, including in philosophy, was under siege by foreign terms.

Koç is a Turkish philosopher familiar not only with Western philosophical history but also with the thoughts of other nations. For this reason, it is of great importance that Koç's books on various areas of philosophy be introduced as soon as possible to students and researchers of philosophy, science, and theology. As a Turkish thinker who is well-versed in Western philosophy and the serious problems it faces, and who seeks solutions based on the roots of Turkish thought, Koç offers groundbreaking interpretations in logic, metaphysics, philosophy of language, epistemology, philosophy of science, philosophy of mind, philosophy of mathematics, and ethics—each of which constitutes a research topic in itself. The new conceptual and intellectual innovations Koç brought to philosophy should be studied at the graduate level and introduced both nationally and internationally. I believe that the way out of the troubled period Turkish thought has experienced under the influence of Western philosophy over the last two centuries can be found in Koç's approach. However, in our opinion, Koç's real value lies in drawing attention, once again under the title *Anadolu Mayası*, to the essence and identity that we have possessed in these lands for centuries.

3. Anadolu Mayası (The Leaven of Anatolia)

As we mentioned in the previous paragraph, Koç's main purpose is to remind the Anatolian people of their own essence and identity. Koç expresses this purpose explicitly in his book *Anadolu Mayası* (The Leaven of Anatolia). So, what does Koç mean by *Anadolu Mayası*? According to him, Anadolu Mayası is the *Kelam* (Divine Word) that came from Turkistan to ferment the hearts of our people in Anatolia. To put it more clearly, according to Koç, Anadolu Mayası is the *Kelam* that descended into the heart of the Turkistani Supreme Hoca (Hâce) Ahmet Yesevi and was articulated through the Turkish word. Hoca Ahmet Yesevi and those who followed his path (for example Hacı Bektaş-ı Veli, Şeyh Edebali, Hacı Bayram-ı Veli, Ahi Evran, Somuncu Baba, Yunus Emre, Nasreddin Hoca, and Pir Sultan Abdal—scholars, mystics, saints) have fermented the hearts of the Anatolian people for centuries. The original source of the *Kelam* that descended into Hoca Ahmet Yesevi's heart and opened through the Turkish word is, in Koç's terms, the *Kelam* that was sealed in the Ancient Time (*Kadim Dem*)—which refers to the divine *Kelam* revealed to the last prophet. In this respect, the perspective that Koç presents in both *Anadolu Mayası* and his other works is not actually new; this perspective is based on the divine *Kelam* that has been known in Anatolia for centuries and revealed to our Prophet. Koç's contribution

is merely to present this perspective, this understanding of life, this worldview, to contemporary humans through a new conceptualization.

The reason Koç compares *Kelam* to leaven is its transformative effect, because *Kelam* transforms the heart into which it descends by giving it unity. Leaven, as is known, transforms what it is added to by giving it unity. For example, when yogurt leaven is added to sheep's milk, goat's milk, or cow's milk under appropriate conditions, it transforms the milk into itself, that is, into yogurt, and gives it unity. What is meant by Anadolu Mayası, however, is the essence that returns the Anatolian man to their own essence, that is, transforms them from the heart. This essence is the *Kelam* that came from Turkistan and became leaven in Anatolia. Humans whose hearts are fermented by *Kelam*, by transforming, surpass their current state and become Human. Therefore, the fundamental condition of being Human is for the heart to be fermented with this leaven flowing from *Kelam*. According to Koç, a human whose essence, that is, heart, has not been fermented and thus not transformed by *Kelam* cannot be called Human. As can be seen, here Koç introduces a new definition of Human. A Human is a self whose heart has been fermented by *Kelam* and thus transformed (according to Koç, reborn from *Kelam*).

On the other hand, the word *gönül*, which is widely used in Anatolia, is, according to Koç, the proper place of *Kelam* and belongs exclusively to *Kelam*. As the proper place of *Kelam*, the heart (*gönül*) is not a place in the ordinary sense; in this sense, a place is a geographical concept where different objects can exist at different times. For example, a chair can be placed where a table was. But a *mahal* (proper place) is not a geographical term, because nothing other than *Kelam* can be placed in the heart, which is the proper place of *Kelam*. *Kelam* that descends into the heart can be expressed in different languages, for example in Arabic or Turkish, and this is called the word of *Kelam*. Therefore, *Kelam* and the word of *Kelam* are not the same, because it is impossible for *Kelam* to be the same as a human-derived word.

The mystics called the *Horasan* or Anatolian Saints have fermented the hearts of the Anatolian people for centuries. And this leaven has naturally taken effect; we can observe this in works found in many parts of Anatolia: for example, in the architectural works of Mimar Koca Sinan that are hard to fit into one lifetime, in the poems (*nefes*) of Yunus Emre, in the witticisms of Nasreddin Hoca, and in the compositions of Itri. In short, the manifestations of Anadolu Mayası can be seen in Anatolia in all fields of our traditional arts that form our civilization, primarily Turkish music, but also in architecture, poetry, calligraphy, miniatures, and so on. Here, it is important to note that leaven is not meant as culture. That is, we cannot use the phrase Anatolian culture instead of Anadolu Mayası. While culture consists of elements that change over historical processes, Anadolu Mayası is an essence that always remains the

same and does not change over time. Something that changes over time cannot remain the same with itself; it loses its original identity. Cultural identity, since it changes over time, is not essentially original but relative. The word culture, etymologically, indicates the practice or way of doing something, such as the culture of planting spinach or the culture of cooking. Leaven is essence; culture is the shell. Essence does not change; the shell changes over time. Moreover, the essence of leaven is unity, whereas culture is only a whole formed by the combination (composition) of some external elements. Therefore, unity cannot be attributed to culture, only wholeness. Additionally, while culture does not have the capacity to give unity and identity to the elements it combines, leaven, by transforming the human it touches, becomes both essence and grants unity and thus identity.

Anatolia of course has its own unique culture, and this culture can interact with different cultures, which is natural. There can also be similarities among cultures. However, the Anadolu Mayası is singular, unique, and has no equivalent anywhere in the world. It should also be emphasized that this feature of the Anadolu Mayası does not mean it is tied to any ethnic or geographical element. In other words, the Anadolu Mayası is essentially universal. Its universality is based on its ability to transform all humans regardless of ethnic differences, and thus to give them essence and identity. The fact that the Anadolu Mayası was revealed in the Turkish language does not make it exclusive to Turks or the Anatolian geography, as noted above; it is universal. However, it should be stated that the Anadolu Mayası has primarily fermented the hearts of people living in Anatolia and surrounding regions, which is a historical fact. Additionally, some great mystics who were born in other regions and belonged to different ethnicities—for example, Muhyiddin ibn’ul Arabi and Mevlana Celaleddin Rumi—also came to Anatolia and contributed to the fermentation of hearts.

Therefore, the fact that the Anadolu Mayası was revealed in the Turkish language and fermented the hearts of people living in Anatolia and surrounding regions does not contradict its universality; just as our Prophet expressed the divine *Kelam* revealed to him in Arabic. The Prophet being from the Arab nation and the divine *Kelam* revealed to his heart being expressed in Arabic does not mean that *Kelam* is exclusive to Arabs, since *Kelam* is universal and sent to ferment the hearts of all humans. To avoid misunderstanding, I want to emphasize the following: Hoca Ahmet Yesevi is not a prophet, neither for Yalçın Koç nor for the author of these lines. The *Kelam* that descended into Hoca Ahmet Yesevi’s heart, as stated above, is based on the *Kelam* revealed to our Prophet. Therefore, Hoca Ahmet Yesevi is not a prophet, but a saint, a mystic, just like ibn’ul Arabi, Rumi, Yunus, and Nasreddin Hoca.

It should also be emphasized that, according to Koç, the *Kelam* flowing from the Ancient Time (*Kadim Dem*) that was sealed and opened in Turkish words in the heart of a Supreme Man from Yesi, and fermented the hearts of the Anatolian people, and the word of *Kelam*, are neither translation nor exegesis. Just as *Kelam* itself is not a translation or exegesis, neither is the word of *Kelam* an exegesis or translation of *Kelam*. Claiming that someone who knows *Kelam* and expresses it in words needs translation or exegesis is absurd. Only one whose heart is the proper place of *Kelam* can articulate the word of *Kelam*; no one else can. How could someone who does not know *Kelam* express its word? Therefore, any interpretation of the word of *Kelam* by someone who does not know *Kelam* is not the same as the word of *Kelam*. *Kelam* does not fit into human thought and reasoning; it transcends them. According to Koç, the purpose of the exegete is essentially to find a way to the proper place of *Kelam* by using language and thought to investigate and prove the word of *Kelam*; but this path is unfortunately closed, as language and thought cannot exceed their domain to reach the heart, the proper place of *Kelam*. One whose heart is the proper place of *Kelam* does not need translation or exegesis; they merely articulate the *Kelam* that descends into their heart in a manner understandable to people, and that is all.

4. The Starting Point for Understanding Koç's Philosophy: Architectonic Language

Philosophy, and its fundamental discipline, metaphysics, is essentially a study of first principles. Unfortunately, in recent years, philosophy seems to have strayed far from this purpose. Koç has started by repositioning philosophy in its proper place, as a system of thought that investigates first principles. He gives philosophy (metaphysics) the name *theologia*; this is in fact the name Aristotle himself gave. The book commonly known as Aristotle's *Metaphysics* is actually *Theologia*, and the name *Metaphysics* was given later by subsequent philosophers. According to Koç, philosophy or metaphysics (in his terms, *theologia*) is essentially the study of the foundation and the ground on which the foundation rests; the framework for this study is language. Therefore, it is first necessary to establish what language is, and to know its limits and source. Unfortunately, in the history of philosophy, studies in the field of language, thought, and logic have so far remained limited to a layer of human language; the source and ground of this layer have not been much addressed. However, according to Koç, because language and hence logic have a layered (architectonic) structure, language must be considered within this framework of layers. Before discussing Koç's understanding of architectonic language, it is useful to briefly mention his general view on the nature of language.

According to Koç, the fundamental function of a language is *organization* and *transmission*. In Koç's terms, language is an organon of organization and transmission: "In the broad sense, as organon, the nature of language defines its limit as organization and transmission; in terms of power, its limit is the very essence of what is organized and transmitted, that is, what it is in itself in terms of language."⁵ Language, being a mechanism (organon) that performs the function of organization and transmission, is limited in its capacity by the objects it organizes and transmits, which are linguistic objects. Moreover, language is not a substance existing on its own—since, as mentioned above, language is merely a mechanism of organization and transmission—so its support/ground must be indicated. According to Koç, the source and ground of language is the *psukhe* (soul/self). Language, as a substance, is the spontaneous operation arising from the coordinated activity of the different faculties of the *psukhe*. Language primarily arises as the joint activity of the *psukhe*'s faculties of imagination, intellect, and memory. Among these faculties, imagination is the power to form representations (images, visions, forms), intellect is the power to grasp the representations arising in imagination, and memory is the power that preserves all representations. These three faculties belong to the *psukhe* and function together. Now let us briefly examine what Koç means by the architectonic structure of language, which forms the backbone of his philosophy.

According to Koç, "the basis of the conception of architectonic language is formed by the stages through which the *psukhe* passes in the world into which it is born."⁶ In other words, by the expression 'architectonic language,' Koç means the idea that language forms in humans in layers, based on birth (genesis) and decline (fall). Koç believes that language⁷ is not something learned later, but arises spontaneously in humans through genesis (that is, through the spontaneous activity of the faculties of the *psukhe*), and that in later stages of human life, two additional language layers emerge through successive falls from the original form. Koç calls the language that arises in the *psukhe* through genesis, as a result of its operations, the 'language of the transcendent' (*aşkın dil*), and likens this language to a theater stage. The other two layers of language emerge through a fall from this transcendent state. The transcendent has a single world/stage in terms of language, and this world is essentially itself. With biological birth, this single stage of the transcendent splits into inner and outer stages, and language changes into another form through the fall from the original form. Koç calls this new form (this new language layer) the 'language of the

⁵ Koç, *Theologia'nın Esasları*, 42.

⁶ Koç, *Theographia'nın Esasları*, 18.

⁷ Here, "language" does not refer to a particular language, such as Turkish or Arabic. A language, for example Turkish, is a representation of propositional language and is of course learned later; however, language layers emerge spontaneously in terms of "genesis" or "fall."

intermediate' (*ara safhadaki'nin dili*). The intermediate perceives both its inner and outer stages based on images, so Koç likens the intermediate's language to an exhibition. The intermediate's language later falls from form again to reach its final stage, which Koç calls the 'language of the descendent' (*düşkün'ün dili*). The descendent's language is also divided into inner and outer stages. The descendent perceives both inner and outer stages based on propositions. Therefore, "architectonic language, on the basis of unity, comprises three languages: propositional language, language as exhibition, and language as theatron. Every language considered on the basis of this unity belongs to a world; hence, each language is a world-form."⁸

Each language considered in terms of architectonic language is closed in itself, and it is impossible to move from one language to another; that is, the transcendent, the intermediate, and the descendent are closed within their own languages and hence their worlds, and cannot exit these languages/worlds. For example, the descendent cannot leave the propositional language to reach the language and world of the transcendent and therefore cannot experience the language of the transcendent. Therefore, the descendent can only metaphorically describe the language/world of the transcendent in their own language, that is, propositionally, through imageless names. According to Koç, all three language layers—the language of the transcendent, the language of the intermediate, and the language of the descendent—are under the register of unity peculiar to the *psukhe*. Hence, "architectonic language is the unity of the language considered on the basis of birth and fall: language as theatron, language as exhibition, and language itself."⁹ This unity is ensured by the faculty of memory of the *psukhe*: "...the foundation of the conception of architectonic language is the unity, based on memory as a simple faculty, of these languages."¹⁰ Memory secures the unity of humans by maintaining all three languages; otherwise, human unity cannot be spoken of. Of course, Koç's statements on language are not limited to these, but due to the limits of this writing, we cannot go into more detail¹¹. However, if we consider that language underlies many intellectual and cultural elements, such as philosophy, theology, science, music, and mathematics, the nature, limits, and ground of language will also constitute the ground and limits of these cultural elements.

As stated in the previous paragraph, unless the nature, ground, and limits of language are clarified, the ground and limits of intellectual and cultural

⁸ Koç, *Theologia'nın Esasları*, 18.

⁹ Koç, *Theologia'nın Esasları*, 18.

¹⁰ Koç, *Theographia'nın Esasları*, 23.

¹¹ For more detailed information on Koç's understanding of architectonic language, see Şahabettin Yalçın, "Yalçın Koç's Understanding of Architectonic Language," *FLSF Journal*, issue 35, May 2023, pp. 113-32.

elements such as philosophy, theology, music, and mathematics remain unclear, since language essentially defines their framework. Therefore, by clarifying the nature, limits, and ground of language, Koç also determines the ground and framework of the intellectual and cultural elements listed. According to Koç, in the history of philosophy, since the ground and limits of language have not been fully determined, these intellectual elements have also remained ambiguous in terms of their ground and framework. Indeed, studies on language and logic in the history of philosophy have mostly focused on a certain layer of language, that is, the language of the descendent (adult), leaving the source and ground of the descendent's language uncertain. Koç essentially attempts to address this significant gap in philosophy, and for this reason, his intellectual framework regarding language is extremely valuable.

As mentioned above, unless the limits, ground, and source of language are determined, many problems in philosophy will remain unsolved. Koç himself attributes the unsolved status of many issues that Western philosophers struggled with for centuries to the ambiguity regarding the limits and source of language. If the limits and source of language could have been determined, it would have been seen that many problems remained unsolved because they exceeded the limits of language. Because this was not done, Western philosophers chased unsolvable issues for centuries. By showing the limits and source of language, Koç also reveals the boundaries of human thought. Indeed, in presenting his philosophy, Koç is a philosopher who meticulously observes the limits of language. In philosophy, theology, and similar intellectual fields, if the limits of language are not respected, the thoughts presented remain mere imagination. In the history of philosophy, science, and theology, we often encounter ideas without support or foundation because the limits of language were not observed. This can cause the mixing of truth and falsehood, reality and imagination, which is difficult to separate later. Therefore, not only in philosophy, science, and theology, but also in music, architecture, and mathematics, the limits of language must be respected so that imagination and reality do not mix.

As noted above, according to Koç, the limit of the language of the transcendent is the stage, which here refers to a form-based name containing an imageless act. Therefore, the limit of the transcendent's language is the imageless act; the transcendent cannot perceive or depict beyond the imageless act, for example, the formed act. The limit of the language of the intermediate is the image, that is, a form-based name containing an imageless attribute. This means the intermediate cannot go beyond the imageless attribute, for example, to the act (formed or imageless) in perception and depiction. On the other hand, the boundary of the descendent one's language is the proposition, which consists of an immaterial name and an immaterial concept. Therefore, the descendent one cannot go beyond the immaterial name and the immaterial concept;

for example, they cannot perceive and depict a material name or a material concept. This means that the descendent one's language is entirely devoid of theory. The descendent one observes propositions in their own language, but since the content of the proposition is not material (for the proposition consists of an immaterial name and an immaterial concept) and cannot be perceived as immaterial, in fact, there is nothing for the descendent one to observe.

The descendent one seeks the form they lost by falling from their divine origin, but they can never find it. Instead, the descendent one represents language with a learned language (for example, Turkish) and tries to give form to the concept with a name; but the forms given consist of 'imagination.' Koç does not mean by 'imagination' an empty fantasy, that is, something entirely imaginary with no reality. Here, by 'imagination,' what is meant is the imagination that the descendent one creates while depicting their inner and outer world, and therefore it is not baseless or empty. In other words, every imagination, form, and thought produced by the descendent one depends on imagination, but some imaginations have a basis in memory (Koç calls these 'real objects'), while others do not (Koç calls these 'heart objects'). Yes, a real object has form, but this form, unlike in the language of divine origin, is not innate; it is a form produced by the mind. Therefore, the descendent one fills the place of the form lost by falling from divine origin with a form produced in their imagination (mind) through a learned language (for example, Turkish); but this form, as mentioned above, is not an innate form, it is a form produced by the mind. Thus, from the perspective of the descendent one, all concepts and objects they possess in a language are not innate but products of their mind. In fact, from the perspective of the descendent one, nothing is innate; even the proposition is not innate, since the proposition emerges through the falling from form of the language of divine origin (passing also through an intermediate stage).

Conclusion

As can be understood from the above statements, Koç's main issue is essentially to explain the source, boundary, and nature of language (propositional language). We know that in the history of philosophy, many philosophers have concerned themselves with the nature and boundaries of language. From Plato to Kant, from Wittgenstein to Heidegger, many philosophers aimed to explain the nature of language. However, none of these philosophers have proposed a significant idea regarding the source of language. For the first time, Koç, under the name of architectonic language, presents a thought, and a highly detailed thought at that, regarding the source and foundation of language. As stated above, according to Koç, our language (propositional language) emerged through falling from a higher, that is, divine language (passing through an intermediate stage). By determining the nature and boundary of language, Koç essentially

establishes the boundaries and foundation of fields that are products of language and thought, such as philosophy, theology, music, and mathematics. From this perspective, Koç's statements about the boundary and source of language gain extraordinary importance. Even more importantly, Koç's understanding of architectonic language is based on the viewpoint of the *Anadolu Mayası* (the Leaven of Anatolia), because Anadolu Mayası is the essence, the core, of the human being. In the history of Western philosophy, however, since there is no concept of Anadolu Mayası or the heart as its local domain, it is not possible for Western philosophers to transcend their existing propositional language and make claims about the source and foundation of language; for them, everything beyond propositional language is irrational and therefore meaningless. In *Anadolu Mayası*, however, not everything is reducible to rationality; rationality is merely a means to explain one layer of existence; the other layers of existence cannot be explained by rationality and transcend it. In *Anadolu Mayası*, where rationality ends, love from the heart begins, for love and the heart are the secret and charm of reaching truth. In the West, however, there is neither love nor heart.

Yalçın Koç's Works After His Retirement

(Tüm eserler, *Cedit Neşriyat* (Ankara) tarafından yayınlanmıştır)

1. *Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme* (2007).
2. *Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme* (2008).
3. *Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme* (2009).
4. *Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme* (2010).
5. *Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi* (2013).
6. *Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2016).
7. *Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2017).
8. *Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
9. *Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
10. *Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
11. *Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme* (2020).
12. *Ahlak ve Nazariyat: Ahlak'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme* (2020).
13. *Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2021).

14. *Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme* (2023).
15. *Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme* (2024).
16. *Cevher Theographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme* (2024).
17. *Evren Theographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme* (2024).
18. *Tamga-İsim Theographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2025).

Bibliography

1. Koç, Y. (2007). *Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
2. Koç, Y. (2008). *Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
3. Koç, Y. (2009). *Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
4. Koç, (2022). "2022 Nobel Fizik Ödülü Bir Değerlendirme", https://www.researchgate.net/publication/366684705_2022_Nobel_Fizik_Odulu-Bir_Degerlendirme
5. Özemre, A. Y. (2001). *Portreler, Hatıralar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
6. Yalçın, Ş. (2023) "Yalçın Koç'un Arkitektonik Dil Anlayışı", *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler) Dergisi*, sayı 35, ss. 113-32.

Mebadi

International Journal of Philosophy

Volume: 2 Special Issue: 1 Year: 2025
Special Issue on Yalçın Koç

Cilt: 2 Özel Sayı: 1 Yıl: 2025
Yalçın Koç Özel Sayısı

A Brief Overview of Yalçın Koç and His Philosophy

Yalçın Koç ve Felsefesine Kısa Bir Bakış

Şahabettin Yalçın

Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Felsefe Bölümü,
syalcin@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7872-7857

Article Information

Article Type

Research Article

Date Received

21.09.2025

Date Accepted

10.10.2025

Date Published

12 October 2025

Plagiarism Checks: Yes, Turnitin.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. (Şahabettin Yalçın)

Conflicts of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

21.09.2025

Kabul Tarihi

10.10.2025

Yayın Tarihi

12 Ekim 2025

Benzerlik Taraması: Evet, Turnitin.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. (Şahabettin Yalçın)

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır.

Cite As | Atıf

Yalçın, Şahabettin (2025). A Brief Overview of Yalçın Koç and His Philosophy.

Mebadi International Journal of Philosophy, 65 - 82.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17410838>

Abstract

The aim of this article is to briefly introduce the life of the Turkish philosopher Yalçın Koç and the intellectual perspective underlying his philosophy. Koç is a thinker who not only made significant contributions to the Turkish thought but also played an important role in revitalizing Turkish as a language of science and philosophy. As a Turkish philosopher well-versed in Western philosophy and its major problems, Koç sought solutions by drawing on the spiritual roots of Turkish thought. His original and illuminating interpretations across various fields—especially logic, metaphysics, philosophy of language, epistemology and philosophy of science, philosophy of mind, philosophy of mathematics, and moral philosophy—each presents fertile ground for further research. According to Koç, philosophy or metaphysics (which he refers to as *theologia*) is essentially an inquiry into the foundations and the ground upon which all else rests; and the tool (*organon*) of *theologia* is language. Therefore, the first thing that needs to be clarified is the nature, boundaries, and the source of language. However, throughout the history of philosophy, studies on language, thought, and logic have generally been limited to a single layer of human language, with little attention paid to its underlying source or ground. According to Koç, since language—and consequently logic—has a layered (architectonic) structure, it must be examined within this stratified framework.

Koç, who defines the primary function of language as formation (*teşkil*) and transmission (*nakil*), argues that language emerges in humans in layers based on *genesis* and *fall*. He maintains that language is not something acquired later in life, but rather something that arises spontaneously—through the inherent activity of the powers of the *psukhe*. While many philosophers, from Plato to Kant, from Wittgenstein to Heidegger, have explored the nature and boundaries of language, none has proposed a substantial view regarding its origin. Koç is the first to put forward a detailed and systematic account of the source and ground of language, under the concept of *architectonic*

Öz

Bu makalenin amacı, Türk filozofu Yalçın Koç'un hayatını ve felsefesinin dayandığı bakış açısını kısaca tanıtmaktır. Koç, düşünce ve fikir dünyamıza büyük katkı yapmakla kalmamış aynı zamanda Türkçe'nin bilim ve düşünce dili olarak yeniden inkişaf etmesine de büyük destek sağlamış bir mütefekkindir. Batı felsefesine ve bu felsefenin karşılaştığı ciddi sorunlara hâkim olan ve bu sorunlara Türk düşüncesinin mana kökünden yola çıkarak çözüm arayan bir Türk mütefekki olarak Koç, mantık, metafizik, dil felsefesi, bilgi ve bilim felsefesi, zihin felsefesi, matematik felsefesi ve ahlak felsefesi başta olmak üzere felsefenin birçok alanına dair getirdiği ufuk açıcı yorumların her biri başlı başına bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Ama kanaatimizce Koç'un asıl değeri, yüzlerce yıldır bu topraklarda sahip olduğumuz esas özümüze ve kimliğimize, *Anadolu Mayası* adı altında, bir kez daha, dikkat çekmesinde yatmaktadır.

Koç'a göre felsefe yahut metafizik (onun deyişiyle *theologia*), esas itibarıyla temelin ve temelin dayandığı zeminin incelemesidir; bunun çerçevesi de dildir. Bu nedenle öncelikle dilin ne olduğunun ortaya konulması, sınırının ve kaynağının bilinmesi gerekir. Ancak ne yazık ki, felsefe tarihinde şimdiye kadar dil, düşünce ve mantık alanında yapılan çalışmalar sadece insanın dilinin bir katmanıyla sınırlı kalmıştır; bu dil katmanının kaynağı ve zemini üzerinde pek durulmamıştır. Halbuki Koç'a göre dil ve dolayısıyla mantık, katmanlı (*arkitektonik*) bir yapıya sahip olduğundan dilin bu katmanlar çerçevesinde ele alınması gerekir. Dilin işlevinin esas itibarıyla teşkil ve nakil olduğunu belirten Koç'a göre dil, insanda, 'doğuş' (*genesis*) ve 'düşüş' esasında tabakalar halinde teşekkül eder. Koç, dilin sonradan öğrenilen bir şey olmadığını, bilakis doğuş yoluyla insanda kendiliğinden (yani *psuke*'nin kuvvetlerinin kendiliğinden icraatı yoluyla) ortaya çıktığını, ancak insan yaşamının sonraki safhalarında iki kez suretten düşmesi yoluyla diğer dil katmanlarının meydana geldiğini düşünür.

language. According to him, however, philosophers, up until now, have generally remained within the confines of propositional language, unable to articulate views on its deeper ground. From their perspective, anything that exceeds propositional language is deemed irrational—and therefore meaningless. In *Anatolian Yeast* (*Anadolu Mayası*), however, not everything is reducible to rationality; rationality is merely a tool for explaining one layer of being. For those who draws on *Anatolian Yeast*, where rationality ends, love begins in the heart (gönül)—for love and heart (gönül) are the key to reaching the Truth. In the Western tradition, however, neither love nor gönül is present; hence, no Truth.

Keywords: Yalçın Koç, Anadolu Mayası, Architectonic Language, Theoria.

Koç'un esas meselesi aslında dilin (önermesel dilin) kaynağını, hududunu ve mahiyetini açıklamaktır. Felsefe tarihinde dilin mahiyeti ve hududuyla ilgilenen birçok filozofun olduğunu biliyoruz. Eflatun'dan Kant'a, Wittgenstein'dan Heidegger'e kadar birçok filozof, dilin mahiyetini açıklamayı amaç edinmiştir. Lakin bu filozofların hiçbiri, dilin kaynağına dair kayda değer bir fikir öne sürmüştür. İlk defa Koç, arkitektonik dil adı altında dilin kaynağına ve zeminine dair bir düşünce, hem de oldukça ayrıntılı bir düşünce, ortaya koymaktadır. Koç'un arkitektonik dil anlayışı, Anadolu Mayası bakış açısına dayanmaktadır. Batı felsefe tarihinde ise Anadolu Mayası ve onun mahalli olarak gönül kavramı bulunmadığından Batılı filozofların mevcut önermesel dili aşır dilin kaynağı ve zeminine dair fikir beyan etmeleri de mümkün değildir, zira onlara göre önermesel dili aşan her şey irrasyoneldir ve dolayısıyla anlamsızdır. Anadolu Mayası'nda ise herşey rasyonaliteden ibaret değildir, rasyonalite sadece varlığın bir katmanını açıklama aracıdır; varlığın diğer katmanları ise rasyonalite ile açıklanamaz, onu aşar. Anadolu Mayası'nda rasyonalitenin bittiği yerde gönül-den aşk başlar, zira aşk ve gönül, hakikate ulaşmanın sırrıdır, tılsımıdır. Batı'da ise ne aşk vardır ne de gönül.

Anahtar Kelimeler: Yalçın Koç, Anadolu Mayası, Arkitektonik Dil, Nazariyat.

1. Giriş¹

Türk düşünce tarihine bakıldığında, Türklerin yaklaşık bin yıl önce Anadolu'ya intikalleri sonrasında birkaç yüzyılda gerek pozitif ilimlerde ve gerekse sanat, edebiyat, mimari, musiki ve felsefe gibi diğer alanlarda oldukça yüksek düzeyli eserler verdiğini, ancak sonraki yüzyıllarda bu alanlarda bir gerilemenin yaşandığını müşahade etmek mümkündür. Bilimsel, kültürel ve sanatsal alanda yaşanan bu gerilemenin elbette birçok siyasal, sosyal, kültürel, askeri, ekonomik, vs. nedeni bulunmaktadır, ancak bu yazıda bu nedenlere değinme imkânımız ne yazık ki yoktur. Sadece şunu söylemekle yetinelim ki, özellikle son iki asırdır Batı'nın etkisiyle düşünce ve kültür dünyamızda fevkalade olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde başta dilimiz olmak üzere, sanatımız, edebiyatımız, bilimimiz, teknolojimiz, felsefemiz, musikimiz ve mimarimiz neredeyse tamamen Batı'nın yörüngesinde yol almaya başlamıştır. Bu ise haliyle toplum olarak kendi özümüzü ve kimliğimizi unutmamıza yol açmıştır. Bu durumun milletimizin geleceği açısından tam bir felaket olduğunu söylemeye gerek yoktur; zira Batı, askeri olarak işgal edemediği ülkemizi zihinsel ve kültürel olarak işgal etmiş bulunmaktadır. Zihinsel ve kültürel işgalin askeri ve ekonomik işgalden daha büyük bir tehdit olduğu izahtan varestedir, zira askeri ve siyasi işgale nazaran zihinsel ve kültürel işgalden kurtulmak çok daha zordur ve belki de imkansızdır. Bu zihinsel ve kültürel esaret ve yozlaşmanın geri dönülemez noktaya gelmeden durdurulması gerektiği açıktır; bunun için de milletimizin her alanda silkinerek ayağa kalkması bir mecburiyet olarak karşımızda durmaktadır. Öncelikle yapmamız gereken şey, son birkaç yüzyıldır üzeri küllenmiş olan gerçek özümüzü ve kimliğimizi yeniden bulmak ve bundan hareketle günün şartlarına uygun yepyeni ilmi, edebi, bilimsel ve sanatsal eserler ortaya koymaktır. Aksi taktirde, Allah korusun, giderek gerçek kimliğimizi ve bu kimliğe dayalı olarak geçmişte ortaya konulan eserleri de kaybetme riskiyle karşı karşıya kalacağız.

Felsefe de elbette ki bu zihinsel esaret sürecinden ziyadesiyle nasibini almıştır, zira son iki asırdır felsefe alanında da yoğun bir Batı hegemonyası gözlenmektedir. Osmanlı'nın son asrında ve cumhuriyetin ilk yüzyılında felsefe alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, farklı perspektifler olsa da, genelde Batılı filozofların kavramsal çerçevesi içerisinde düşünce üretildiğini görmekteyiz. Denilebilir ki, felsefe evrenseldir ve bu dönemde felsefe en fazla Batı'da gelişme imkânı bulmuştur ve nedeni de bu olsa gerektir. Elbette buna bir itirazımız olmaz; lakin, bu dönemde Batı'da kendi inanç, kültür ve anlam dünyasından hareket eden ve çok sayıda orijinal eser veren büyük filozoflar çıkmasına karşın

¹ Bu yazı *Anadolu Nazariyatı Dergisi*'nin 2025 (1) sayısında da yayımlanmıştır.

ülkemizde yani kendi inanç ve anlam dünyamızda böyle bir gelişme göremiyoruz. Bu dönemde felsefe alanında ülkemizde yapılan çalışmalar, ne yazık ki, genellikle Batılı filozofların belirlediği kavramsal çerçeve içerisinde kalmıştır, istisnalar olsa da. Başka bir deyimle, bu dönemde ülkemizin düşünce hayatı, bir bakıma Batı’da üretilen düşüncelerin dilimize uyarlanmasından ibaret kalmıştır. Bundan dolayıdır ki, son iki yüzyıldır mana köklerimizden ilham alan çok fazla düşünür yetişmemiştir ne yazık ki. Cemil Meriç’in de dediği gibi, “Tanzimat sonrası edebiyatımız bir gölge edebiyatı, Tanzimat sonrası düşüncemiz bir gölge düşünceye dönüşmüştür; bu dönemde üç edebi tür revaçtadır: taklit, intihal ve tercüme”. Cemil Meriç, son iki asırda ülkemizde yaşanan düşünsel ve kültürel manzarayı, çok güzel özetlemiştir. Maalesef durum böyledir; ancak yine Cemil Meriç’in de dediği gibi, bizim inancımızda umutsuzluğa yer yoktur. Bu durumun değişmesi için sorumluluk, elbette ki, aydınlarımızın ve düşünürlerimizin omuzundadır.

Bu söylediklerimizden Batı felsefesine toptan karşı olduğumuz sonucu çıkarılmasın. Yukarıda da söylediğimiz gibi, felsefe evrenseldir ve tarih üstüdür, öyle de olmalıdır. Demek istediğim şudur ki, biz de keşke Batı’daki gibi büyük filozoflar yetiştirebilseydik; zira geçmişte yetiştirdik, hem de sadece felsefe alanında değil, bilimde, sanatta, edebiyatta, mimaride, musikide, kısaca her alanda dünya çapında alimlerimiz, sanatkarlarımız vardı. Şunu da ekleyelim ki, şimdiye kadar dünya genelinde bu alimlerimizin ve sanatkarlarımızın seviyesine ulaşmış hiç kimse bulunmamaktadır. En büyük mimarı (Mimar Koca Sinan), en büyük filozofu (İbn’ül Arabî), en büyük tabibi (İbn-i Sina) biz yetiştirdik. Yine en büyük hakiki edebiyatçıları, şairleri, müzisyenleri biz yetiştirdik. Ve en önemlisi, en büyük gönül erleri (Allah dostları, evliyaullah) bin yıllık Anadolu tarihimizden çıkmıştır. Sayılamayacak kadar çok olan bu gönül erlerinden birkaç tanesini zikrederim: Hoca Ahmet Yesevî, Hacı Beştaş-ı Velî, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî, Muhyiddin İbn’ül Arabî, Seyyid Nesîmî, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, Niyazi-i Mîsri, Nasreddin Hoca, Pir Sultan Abdal ve daha niceleri.

Ama yukarıdaki ifadeler, kimseyi ümitsizliğe sevk etmesin, zira geçmişte millet olarak ortaya koyduğumuz muhteşem medeniyetimizin yeniden canlandırılması için bugün çaba gösteren birçok ilim ve kültür insanımız bulunmaktadır. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz büyük Türk filozofu Yalçın Koç’tur. Bu kısa yazıda Yalçın Koç’un hayatı ve ortaya koyduğu felsefi eserlerin arkasında yatan bakış açısından kısaca da olsa bahsetmek istiyoruz. Ancak Koç’un fikri bakış açısına ve düşüncesinin genel çerçevesine değinmeden önce onun hayatıyla ilgili kısaca da olsa bilgi vermek yerinde olur kanaatindeyim.

2. Yalçın Koç Kimdir?

Peki Yalçın Koç kimdir? ² Bu soruya tek bir cümle ile cevap vermek istersek şunu diyebiliriz: Yalçın Koç, son yıllarda bize gerçek özümüzü ve kimliğimizi yeniden hatırlatan, Anadolu'nun bağrından çıkmış büyük bir Türk filozofudur. Bu büyük filozofumuz, üniversite tahsilini, ODTÜ'de fizik üzerine yaptıktan sonra doktorasını, fizik ile felsefenin kesişme noktalarından biri olan ve bir nevi fizik felsefesi demek olan kuvantum mekaniğinin kuramsal temelleri üzerine yapmıştır. Koç, daha sonraki felsefi çalışmalarında bu konu üzerinde çalışmaya devam etmesinin yanında felsefenin diğer alanlarıyla da ilgilenmiş ve nihayet felsefenin temel disiplini olan ve esasında felsefenin özünü teşkil eden metafizik alanında çok sayıda esere imza atmıştır. Koç, metafiziğe dair bu eserleri emekli olduktan sonra yazmıştır. Emekli olmadan önceki eserleri daha çok kuvantum mekaniğinin temelleri üzerinedir. 1950 yılında Tokat'ta doğan Koç, yıllarca Boğaziçi Üniversitesi, Felsefe Bölümü'nde ders verdikten ve birçok talebe yetiştirdikten sonra kendi isteğiyle 1998 yılında 48 yaşında iken kendi isteğiyle emekli olmuştur.

Kariyerine matematik öğretmeni olarak başlayan Koç, sonunda felsefenin en derin ve en karmaşık konularını kapsayan metafiziğin nihai noktasına kadar ulaşmıştır. Teorik fizik ve kuvantum kuramının temellerine dair yayınladığı bazı makaleleri dünya çapında ses getirmiş ve büyük ilgi ve alaka uyandırmıştır. Bunlardan bir tanesi de kuvantum fiziğine giriş kitaplarında halen kuantum mekaniğinin gizli parametreler kullanılarak genişletilemeyeceğinin dayanağı olarak kabul gören İngiliz fizikçi J. S. Bell'in eşitsizlikleri üzerine kaleme aldığı bildiridir ki, bu bildiri yüzünden Bell, 1990 yılında almayı umduğu ve almak için çokça lobi yaptığı Nobel Fizik Ödülü'nü alamamış ve alamadığı ödülün üzüntüsünden midir bilinmez, o yıl kalp krizinden ölmüştür. Koç'un 1989 yılında İtalya'da yapılan ve dünyaca ünlü fizikçilerin de bulunduğu bir sempozyumda sunduğu bu bildiri, oradaki herkesin dikkatini çekmiştir. Ancak ne yazık ki, bu sempozyum esnasında ve sonrasında bilim tarihine kara bir leke olarak düşen nahoş şeyler de yaşanmıştır. Bu nahoş olayların baş aktörü İngiliz fizikçi J. S. Bell'dir. Koç, sempozyum esnasında Bell ile yaşadığı bir olayı daha sonra şöyle dile getirmiştir: "Bu hususa bağlı olarak bir hatıramı anlatmak isterim. 1989 senesinin 5-15 Ağustos tarihlerinde, Erice-Sicilya-İtalya'da, Nato İleri Araştırmalar Enstitüsü tarafından, Ettore Majorana Merkezi'nde düzenlenen "62 Years of Uncertainty; Historical, philosophical, and physical inquiries into the foundations of quantum mechanics" başlıklı sempozyuma konuşmacı olarak ka-

² Bu kısım ve sonraki kısımda anlattıklarımızın değişik ve daha geniş bir versiyonu, "Yalçın Koç ve Anadolu Mayası" adıyla daha önce *Türkiye Günlüğü* dergisinin 154. sayısında yayınlanmıştır.

tıldım. “*Linearity and Local Hidden Variable Theories*” başlıklı çalışmamı, konuşmamı yapmadan birkaç gün önce çoğaltarak katılımcılara dağıttım. J.S. Bell, A. Aspect ve A. Shimony de katılımcılar arasındaydı. Konuşmamdan bir gün önce, öğleden sonra, sınıfların bulunduğu koridorda Bell ile karşılaştık. Bell, çalışmamı okuduğunu ve benimle bu konuda tartışmak istediğini söyledi. Kabul ettim ve boş bir sınıfa girdik. Bell, eline tebeşiri aldı ve tahtaya yukarıda bahsettiğim “modus tollens” kalıbını yazdı; ve “Yaptığım budur; bunun neresi yanlış?” diye sordu. Kendisine, yaptığının bu olmadığını; muhakemesinin hareket noktasını teşkil eden “farazi (hipotetik) beklenen değer fonksiyonu”nu yazarken, kuvantum mekaniğindeki beklenen değer fonksiyonunun “bilineerlik”, “simetri” ve “dönme invaryansı” özelliklerini dikkate almadığını; bu özellikler dikkate alındığında, lokal gizli parametre kuramları hakkında ileri sürdüklerinin geçerli olmadığını anlattım. Bunun üzerine bir an durdu; hiçbir şey söylemeden elindeki tebeşiri tahtaya fırlattı ve kapıyı çarparak sınıftan dışarı çıktı³. Olacak şey değil, dünyaca ünlü bir fizikçinin Koç’a yaptığı bu saygısızlığı, neyle açıklamalı? Bilim ile ahlakın doğru orantılı olmamasıyla mı yoksa başka bir şeyle mi? Ama şunu da söyleyelim ki, yapılan saygısızlık bununla da sınırlı değildi.

Zira yine bu sempozyum esnasında Koç’un Bell ile yaşadığı başka bir hadiseyi de Koç’un hocası, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski başkanı nükleer fizikçi rahmetli Ahmet Yüksel Özemre, *Portreler, Hatıralar* adlı kitabında şöyle dile getirir⁴: “Yalçın Koç, kendi tebliğini takdim etmeden önce J. S. Bell’den başbaşa bir kahve içme teklifi almış ve buna icabet etmişti. Bell, bu buluşmada Yalçın Koç’a tebliğini takdim etmekten vazgeçmesini zira kendi tesis etmiş olduğu eşitsizlikler ve evrensel nitelikteki teorem dolayısıyla lokal gizli parametre teorilerinin asla mümkün olmadığını göstermiş olduğunu, Yalçın Koç’un bu konudaki çabasının batıl yani dayanaksız olduğunu ifade etti. Yalçın Koç ise Bell’e, elde etmiş olduğu sonucun zaten Bell’in teoreminin geçerlilik alanını sınırlandırdığını ve dönme varyansını sağlayan bilineer lokal gizli parametre teorilerinin Bell teoreminin kapsamı dışında kaldığını ifade edince j. S. Bell büyük bir nezaketsizlikle yerinden fırlayarak Prof. Dr. Koç’u masada yalnız bırakmış ve konuşmasına da gelmemiştir”. Ne var ki, mesele burada bitmemiştir, zira Bell, nüfuzunu kullanarak Koç’un bildirisini, bildiri kitabında yayınlatmamış ve ayrıca beynelmilel bilim ve felsefe dergilerinde de yayınlanmasını engellemiştir. Bu hadise, bilim yayıncılığının nasıl bir çetenin elinde olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir.

³ Koç, “2022 Nobel Fizik Ödülü: Bir Değerlendirme”, s. 3-4.

⁴ Özemre, *Portreler, Hatıralar*, s. 194.

Ancak Bell ve çetesinin gayretleri sonuç vermemiş, Koç'un bildirisi, birkaç yıllık gecikme ile de olsa nihayet yayınlanmıştır; yani Bell ve çetesi, kuvantum mekaniğinin dayandığı zeminin sağlam olmadığını gösteren Koç'un makalesinin dünyadaki fizikçiler tarafından duyulmasını engelleyememişti. Tam tersine bu bildiri, Bell'in Nobel Fizik Ödülü'nü almasını engelleyerek pek hayırlı bir sonuca yol açmıştı. Koç'un kuvantum mekaniğinin temellerine dair yaptığı bu ilmi çalışmalar, dünya çapında birçok fizikçinin dikkatini çekmiş ve bu da Koç'un bu alanda çalışmalar yapmak üzere değişik ülkelerdeki araştırma merkezlerine davet edilmesine neden olmuştur. Son olarak şunu da ekleyelim ki, Koç'un kuvantum mekaniğinin temellerine dair yaptığı çalışmalarda en büyük destekçisi ve yönlendiricisi hiç şüphesiz Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski başkanlarından merhum teorik fizikçi ve aynı zamanda Koç'un hocası olan Ahmet Yüksel Özemre'dir. Bilindiği gibi Özemre büyük bir fizikçi olmasının yanında aynı zamanda bir gönül insanıdır da. Özemre'nin gönül konusunda da Koç'u etkilemiş olması kuvvetle muhtemeldir.

İlim alanındaki bu büyük başarılarının yanında Koç, pratik yaşamın birçok alanında da aktif vazifeler icra etmiştir. Büyük bir dağcı olarak Koç, gençliğinde neredeyse tırmanmadığı büyük dağ bırakmamıştır. Aynı zamanda usta bir dülger olan Koç, kendi evinin neredeyse tüm ahşap işlerini bizzat kendisi yapmıştır. Ayrıca Koç, emekli olup Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı Kalkan beldesinin bir köyüne yerleştikten sonra orada yine her şeyiyle kendisinin yaptığı çiftlik evinde bağ-bahçe işleriyle iştigal etmekte ve düşünce ufkumuzu genişleten kitaplar kaleme almaktadır. 1998 yılından beri Kaş Ziraat Odası'na ve Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı olan Koç, üzümünden zeytine, kayısıdan elmaya kadar birçok dalda meyve yetiştiriciliğine devam etmektedir.

Koç, emekli olduktan sonra da ilmi çalışmalarına ara vermemiş, tam tersine, emeklilik sonrası dönemde felsefenin çeşitli alanlarında çığır açan yirmiyeye yakın kitap yazmıştır. Emeklilik sonrası ilk kitabı olan *Anadolu Mayası*, daha sonra yazacağı eserlerin nasıl olabileceğine dair önemli ipuçları içeren bir işaret fişegidir aynı zamanda. Zira Koç'un *Anadolu Mayası*'ndan sonraki eserlerine baktığımızda bu eserlerin temelini *Anadolu Mayası*'nda atıldığını görüyoruz. Bu nedenle, Koç'un felsefesini anlamak isteyenlerin öncelikle *Anadolu Mayası*'nı okumaları, Koç'un bakış açısını öğrenmeleri bakımından büyük kolaylık sağlayacaktır. Koç, felsefi eserlerini belli bir sistematik sıraya göre yazdığından eserlerinin yayın sırasına göre okunması, onları daha kolay ve sistemli bir şekilde anlamak açısından fayda sağlayacaktır. Koç'un emeklilik sonrası yazdığı tüm eserlerinin bir listesi, makalenin sonunda verilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, büyük bir gayret ve emeğin neticesinde ortaya çıkmış olan bu kitaplar, akademik camiada henüz yeterince ilgi uyandırmış değildir. Bunun birçok nedeni olabilir, ama kanaatimizce en önemli neden, Koç'un yepyeni bir kavramsal sis-

tematik ve düşünce dili oluşturmamasından dolayı anlama zorluğudur. Felsefe alanında araştırma yapan akademisyenler, onun kavramlarına ve diline henüz aşına olmadıkları için Koç'un eserleri üzerine araştırma ve inceleme yapmakta zorluk çekmektedir. Ancak bu durumun yavaş yavaş değişmeye başladığını da söylemeliyiz, zira Koç'un eserlerine gösterilen ilgi, günden güne artmaktadır.

Şunu özellikle belirtelim ki, Koç, uzun bir aradan sonra Türk düşünce ve fikir hayatında parlamış bir yıldızımızdır. Ancak Koç, düşünce ve fikir dünyamıza büyük katkı yapmakla kalmamış aynı zamanda Türkçe'nin bilim ve düşünce dili olarak yeniden inkişaf etmesine de büyük destek sağlamış bir mütefekkidir. Grekçe, Latince, İngilizce ve Almanca gibi Batı dillerine hâkim olmasına karşın bu dillerdeki felsefi kavram ve terimlerin Türkçe karşılıklarını büyük bir dikkat ve özenle arayıp bulan ve gerekirse bunlara yeni anlamlar yükleyen Koç, kullandığı Türkçe terimleri de kılı kırk yarararak ve büyük bir özenle seçmek suretiyle Türkçe'nin yabancı sözcüklerin egemenliğinden kurtulmasına büyük katkıda bulunmuştur. Türkçe'nin felsefe dahil hemen her alanda yabancı sözcük ve terimlerin istilasına uğradığı bir dönemde Koç'un bu çabası, her türlü takdirin üzerindedir.

Koç, sadece Batı felsefe tarihine değil, diğer milletlerin düşüncelerine de vakıf bir Türk filozofudur. Bu nedenle, Koç'un felsefenin değişik alanları üzerine yazdığı kitaplarının bir an önce felsefe, bilim ve ilahiyat talebelerine ve araştırmacılarına tanıtılması büyük önem arz etmektedir. Özellikle Batı felsefesine ve bu felsefenin karşılaştığı ciddi sorunlara hâkim olan ve bu sorunlara Türk düşüncesinin mana kökünden yola çıkarak çözüm arayan bir Türk mütefekiri olarak Koç, mantık, metafizik, dil felsefesi, bilgi ve bilim felsefesi, zihin felsefesi, matematik felsefesi ve ahlak felsefesi başta olmak üzere felsefenin birçok alanına dair getirdiği ufuk açıcı yorumların her biri başlı başına bir araştırma konusunu oluşturmaktadır. Koç'un felsefe alanında yaptığı bu oldukça yeni kavramsal ve düşünsel açılımların bir an önce lisansüstü düzeyden başlanarak etüt edilmesi ve başta Türk fikir ve düşünce dünyası olmak üzere uluslararası düzeyde tanıtılması gerekmektedir. Zira Batı felsefesinin ve yaklaşık iki yüz yıldır onun yörüngesinde esir olan Türk düşüncesinin içinden geçtiği bu bunalımlı dönemden çıkış yolunun Koç'un yaklaşımında bulunabileceğini düşünüyorum. Ama kanaatimizce Koç'un asıl değeri, yüzlerce yıldır bu topraklarda sahip olduğumuz esas özümüze ve kimliğimize, *Anadolu Mayası* adı altında, bir kez daha, dikkat çekmesinde yatmaktadır.

3. Anadolu Mayası

Bir önceki paragrafta da dile getirdiğimiz gibi Koç'un asıl amacı, Anadolu insanına kendi özünü ve kimliğini yeniden hatırlatmaktır. Koç bu amacını sarih bir biçimde *Anadolu Mayası* adlı kitabında dile getirir. Peki Koç, Anadolu Mayası

ile neyi kastetmektedir? Ona göre Anadolu Mayası, Türkistan'dan Anadolu'ya insanımızın gönlünü mayalamak için gelen Kelam'dır. Daha açık söylemek gerekirse, Koç'a göre Anadolu Mayası, Türkistanlı Yüce İnsan Hoca (Hâce) Ahmet Yesevi'nin gönlüne inen ve Türkçe söz ile açılan Kelam'dır. Hoca Ahmet Yesevi ve onun izinden gidenler (mesela Hacı Bektaş-ı Veli, Şeyh Edebali, Hacı Bayram-ı Veli, Ahi Evran, Somuncu Baba, Yunus Emre, Nasreddin Hoca ve Pir Sultan Abdal gibi hâkimler, arifler, veliler) Anadolu insanının gönlünü yüzyıllar boyunca mayalamışlardır. Hoca Ahmet Yesevi'nin gönlüne inen ve Türkçe söz ile açılan Kelam'ın asıl kaynağı da, Koç'un deyimiyle, Kadim Dem'de Hatem Olan Kelam'dır ki, bununla kastedilen de son peygambere inen ilahi Kelam'dır. Bu itibarla, Koç'un gerek *Anadolu Mayası* adlı kitabında ve gerekse diğer kitaplarında ortaya koyduğu bakış açısı aslında yeni değildir, bu bakış açısı, yüzlerce yıldır Anadolu'da bilinen ve peygamberimize nazil olan ilahi Kelam'a dayanan bakış açısıdır. Koç'un yaptığı sadece bu bakış açısını, bu hayat anlayışını, bu dünya görüşünü yeni bir kavramsallaştırmayla günümüz insanının idrakine sunmaktır.

Koç'un Kelam'ı mayaya benzetmesinin nedeni, Kelam'ın dönüştürücü etkisidir, zira Kelam, indiği gönlü, birlik vererek kendisine dönüştürür. Maya da bilindiği gibi çalındığı şeye birlik vermek suretiyle kendisine dönüştürür. Mesela yoğurt mayası koyun sütüne, keçi sütüne ve inek sütüne uygun koşullarda çalındığında sütü kendine yani yoğurda dönüştürür ve ona birlik verir. Anadolu Mayası ile kastedilen ise Anadolu insanını kendi özüne döndüren yani onu gönlünden dönüştüren özdür ki, bu öz de Türkistan'dan gelen ve Anadolu'da maya olan Kelam'dır. Kelam ile gönlü mayalanan beşer, dönüşerek bulunduğu konumu aşar ve İnsan olur. Dolayısıyla, İnsan olmanın temel şartı, gönlün Kelam'dan akan bu maya ile mayalanmasıdır. Koç'a göre özü yani gönlü, Kelam ile mayalanmamış ve dolayısıyla dönüşmemiş beşere, İnsan denemez. Görüldüğü gibi burada Koç, İnsana yeni bir tanım getirmektedir. İnsan, gönlü Kelam ile mayalanmış ve dolayısıyla dönüşmüş (Koç'a göre Kelam'dan yeniden doğmuş) nefstir.

Öte yandan, Anadolu'da çokça kullandığımız bir kelime olan 'gönül', Koç'a göre, Kelam'ın mahallidir ve sadece Kelam'a mahsustur. Kelam'ın mahalli olarak gönül, bildiğimiz anlamda bir yer değildir; bu anlamda yer, coğrafi bir kavramdır ve bir yerde farklı zamanlarda farklı nesneler bulunabilir. Mesela masanın yerine sandalye konulabilir. Ama mahal, coğrafi bir terim değildir, zira Kelam'ın mahalli olarak gönüle, Kelam'ın dışında başka bir şey konulamaz. Gönle inen Kelam, değişik dillerde mesela Arapça ile, mesela Türkçe ile, söze dökülebilir, buna da Kelam'ın sözü denilir. Dolayısıyla, Kelam ile Kelam'ın sözü, aynı şey değildir, zira Kelam'ın beşer kaynaklı söz ile aynı olması mümkün değildir.

Horasan yahut Anadolu Erenleri adı verilen arifler, Anadolu insanının gönlünü yüzyıllar boyunca mayalamıştır. Ve bu maya da elbette ki tutmuştur; bunu Anadolu'nun birçok yerinde bulunan eserlerinde teşhis edebiliriz: mesela Mimar Koca Sinan'ın bir ömre sığması zor mimari eserlerinde, Yunus Emre'nin nefeslerinde, Nasreddin Hoca'nın nüktelerinde, İtri'nin bestelerinde. Kısacası, Anadolu Mayası'nın tezahürlerini Anadolu'da başta Türk musikisi olmak üzere mimaride, şiirde, hüsn-i hatta, minyatürde, kısaca medeniyetimizi oluşturan geleneksel sanatımızın tüm alanlarında görebiliriz. Sözün burasında bir hususu özellikle belirtelim ki, maya ile kültür kastedilmemektedir. Yani Anadolu Mayası yerine Anadolu kültürü ibaresini kullanamayız. Zira kültür, tarihsel süreç içerisinde değişim geçiren unsurlardan meydana gelirken, Anadolu Mayası, kendi kendisiyle hep aynı kalan, zamanla değişmeyen bir cevherdir. Zaten zamanla değişen bir şey, kendi kendisiyle aynı kalamaz, yani asli kimliğini kaybeder. Kültürel kimlik ise zamanla değiştiğinden esasen asli bir kimlik değildir, itibaridir. Kültür, kelime kökeni itibarıyla bir şeyi yapıp etme işini, yolunu yordamını belirtir. Mesela ıspanak ekme kültürü gibi, yemek yapma kültürü gibi. Maya özdür, kültür ise kabuk; öz değişmez, kabuk ise zamanla değişir. Öte yandan, mayanın esası birlik iken, kültür ise birtakım harici unsurların bir araya gelmesiyle (terkip) oluşan bir bütünlükten ibarettir. Bu nedenle, kültürün birliğinden bahsedilemez, sadece bütünlüğünden bahsedilebilir. Ayrıca kültür, bir araya getirdiği unsurlara birlik ve dolayısıyla kimlik verme kabiliyetine sahip değilken maya, dönüştürdüğü beşere, hem öz olur ve hem de ona birlik ve dolayısıyla kimlik kazandırır.

Anadolu'nun elbette kendine has bir kültürü var ve bu kültür de değişik kültürlerle etkileşime girebilir ki bu, normaldir. Kültürler arasında benzerlikler de olabilir. Lakin Anadolu Mayası tektir, eşsizdir, dünyanın hiçbir yerinde eşi ve benzeri bulunmaz. Şunu da vurgulayalım ki, Anadolu Mayası'nın bu özelliği, onun etnik yahut coğrafi herhangi bir unsura bağlı olduğu anlamına gelmez. Başka bir deyimle, Anadolu Mayası esasen evrenseldir. Onun evrenselliği, herhangi bir etnik fark gözetmeksizin tüm insanları dönüştürebilme ve dolayısıyla onlara öz olma ve kimlik verme özelliğine dayanmaktadır. Anadolu Mayası'nın Türkçe dilinde açılmış olması, onu sadece Türklere yahut Anadolu coğrafyasına has kılmaz, zira Anadolu Mayası, yukarıda da belirtildiği üzere, evrenseldir. Ama şunu da belirtelim ki, Anadolu Mayası, daha çok Anadolu ve civar coğrafyalarda yaşamış insanların gönüllerini mayalamıştır ki, bu da tarihsel bir gerçektir. Ayrıca başka coğrafyalarda doğmuş olmalarına ve başka etnik kökenlere mensup olmalarına rağmen bazı büyük arifler de – örneğin Muhyiddin ibn'ül Arabi ve Mevlana Celaleddin Rumi gibi – Anadolu'ya gelerek gönüllerin mayalanmasına katkıda bulunmuşlardır.

Dolayısıyla Anadolu Mayası'nın Türk dilinde açılmış olması ve Anadolu ve civar coğrafyalarda yaşayan insanların gönlüne maya olması, onun evrenselligine aykırı bir durum değildir; tıpkı peygamberimizin de kendisine inen ilahi Kelam'ı Arapça ile söze dökmüş olması gibi. Peygamberimizin Arap kavminden olması ve gönlüne inen ilahi Kelam'ın sözünün Arapça olması, Kelam'ın sadece Araplara has olduğu anlamına gelmez, zira Kelam, evrenseldir ve tüm insanların gönlünü mayalamak için gönderilmiştir. Burada bir yanlış anlamaya fırsat vermemek için şunu özellikle vurgulamak isterim: Hoca Ahmet Yesevi, ne Yalçın Koç için ve ne de bu satırların yazarı için bir peygamberdir. Hoca Ahmet Yesevi'nin gönlüne inen Kelam, yukarıda ifade edildiği üzere, peygamberimizin gönlüne inen Kelam'a dayanmaktadır. Dolayısıyla, Hoca Ahmet Yesevi, bir peygamber değil, bir velidir, bir ariftir, tıpkı ibn'ül Arabi gibi, Rumi gibi, Yunus gibi, Nasreddin Hoca gibi.

Şunu da vurgulayalım ki, Koç'a göre Kadim Dem'de Hatem Olan Kelam'dan akan ve Yesi'li bir Yüce İnsan'ın gönlünde Türkçe söz ile açılıp oradan Anadolu insanının gönlüne maya olan Kelam ve Kelam'ın sözü ne tercümedir ve ne de tefsirdir. Kelam'ın kendisi bir tercüme ya da tefsir olmadığı gibi, Kelam'ın sözü de Kelam'ın tefsiri ya da tercümesi değildir. Zira Kelam'ı bilen ve söze dökenin tercümeye ve tefsire ihtiyaç duyduğunu iddia etmek abestir. Kelam'ın sözünü, sadece Kelam'a mahal olan söyleyebilir, başkası söyleyemez; öyle ya, Kelam'ı bilmeyen onun sözünü nasıl söylesin? Dolayısıyla, Kelam'ı bilmeyenin Kelam'ın sözüne dair yaptığı yorum da Kelam'ın sözü ile bir değildir. Kelam, beşerî düşünce ve muhakemenin kalıbına sığmaz, onu aşar. Koç'a göre müfessirin gayesi, esas itibariyle dili ve düşünceyi kullanmak suretiyle Kelam'ın sözünü tahkik ve ispata konu edinerek Kelam'ın mahalline yol bulmaktır; ama bu yol ne yazık ki kapalıdır, zira dil ve düşünce kendi dairesini aşıp Kelam'ın mahalli olan gönüle ulaşamaz. Gönlü Kelam'a mahal olanın da tercümeye ve tefsire ihtiyacı yoktur; sadece gönlüne inen Kelam'ı insanların anlayabileceği bir şekilde söze döker, o kadar.

4. Koç'un Felsefesini Anlamanın Başlangıç Noktası: Arkitektonik Dil

Felsefe ve felsefenin temel disiplini olan metafizik, esas itibariyle ilk ilkelere yani ilk(ler)i inceleyen bir fikriyattır. Ancak son yıllarda ne yazık ki felsefe, bu amacından hayli uzaklaşmış görünüyor. Koç, felsefeyi yeniden olması gereken yere yani ilkleri (ilkeleri) araştıran bir düşünce sistemi olarak konumlandırarak işe başlamıştır. Kendisi, felsefeye (metafiziğe), *theologia* adını verir; zaten Aristoteles'in verdiği isim de budur. Aristoteles'in *Metafizik* adıyla maruf kitabının adı, aslında *Theologia* olup *Metafizik* ismi daha sonraki filozoflar tarafından verilmiştir. Koç'a göre felsefe yahut metafizik (onun deyimiyle *theologia*), esas itibariyle temelin ve temelin dayandığı zeminin incelemesidir; bunun çerçevesi

de dildir. Bu nedenle öncelikle dilin ne olduğunun ortaya konulması, sınırının ve kaynağının bilinmesi gerekir. Ancak ne yazık ki felsefe tarihinde şimdiye kadar dil, düşünce ve mantık alanında yapılan çalışmalar sadece insanın dilinin bir katmanı ile sınırlı kalmıştır; bu dil katmanının kaynağı ve zemini üzerinde pek durulmamıştır. Halbuki Koç'a göre dil ve dolayısıyla mantık, katmanlı (*arkitektonik*) bir yapıya sahip olduğundan dilin bu katmanlar çerçevesinde ele alınması gerekir. Koç'un arkitektonik dil anlayışına geçmeden önce onun genel olarak dilin mahiyetiyle ilgili görüşüne değinmekte fayda vardır.

Koç'a göre genel olarak bir dilin esas işlevi, teşkil ve nakildir. Koç'un deyişiyle, dil, teşkil ve nakil *organon*udur: "*Organon* olarak geniş manada dilin mahiyet cihetinden sınırı teşkil ve nakildir; takat cihetinden sınırı ise teşkil edilerek nakledilenin bizatihi mahiyetidir yani dil itibarıyla ne'likidir"⁵. Dil, teşkil ve nakil görevi gören bir mekanizmadan (*organon*) ibaret olduğundan takati ve sınırı, teşkil ettiği ve naklettiği nesneler ile sınırlıdır ki, bu nesneler de dilsel nesnelerdir. Ayrıca, dil, kendi başına var olan bir cevher olmadığından – zira yukarıda da belirtildiği üzere, dil bir teşkil ve nakil mekanizmasından ibarettir – dilin dayanağının/mesnedinin gösterilmesi gerekir. Koç'a göre dilin kaynağı ve mesnedi yani yeri, bizatihi *psukhe*'dir (nefs). Dil, bir cevher olarak *psukhe*'nin farklı kuvvetlerinin birlikte (eşgüdümlü) icraatı neticesinde kendiliğinden ortaya çıkan bir işleyişten ibarettir. Dil, esas itibarıyla *psukhe*'nin muhayyile, idrak ve hafıza kuvvetlerinin ortak icraatı neticesinde meydana gelir. *Psukhe*'nin kuvvetlerinden muhayyile, temsil (resim, hayal, suret) oluşturma kuvveti iken, idrak, muhayyilede ortaya çıkan temsilleri yakalama (kavrama) kuvvetidir; ve hafıza da her türlü temsili muhafaza eden kuvvettir. Bu üç kuvvet de *psukhe*'ye aittir ve birlikte faaliyet icra eder. Şimdi de Koç'un felsefesinin omurgasını teşkil eden dil arkitektoniğinden ne kastettiğine kısaca bakalım.

Koç'a göre "dil arkitektoniki tasavvurunun esasını, *psukhe*'nin (doğduğu) dünyada geçtiği kademeler oluşturur"⁶. Başka bir deyişle, Koç, 'dil arkitektoniği' ifadesiyle, dilin, insanda, 'doğuş' (*genesis*) ve 'düşüş' esasında tabakalar halinde teşekkül etmesi fikrini kasteder. Koç, dilin⁷ sonradan öğrenilen bir şey olmadığını, bilakis doğuş (*genesis*) yoluyla insanda kendiliğinden (yani *psuke*'nin kuvvetlerinin kendiliğinden icraatı yoluyla) ortaya çıktığını, ancak insan yaşamının sonraki safhalarında iki kez suretten düşmesi yoluyla diğer dil katmanlarının meydana geldiğini düşünür. Koç, doğuş (*genesis*) yoluyla *psukhe*'de onun icraatları neticesinde ortaya çıkan dile 'aşkının dili' adını verir ve aşkının dilini tiyatro sahnesine benzetir. Diğer iki dil katmanı ise aşkından

⁵ Koç, *Theologia'nın Esasları*, 42.

⁶ Koç, *Theographia'nın Esasları*, 18.

⁷ Burada dil ile bir dil, mesela Türkçe, mesela Arapça, kastedilmemektedir. Bir dil, mesela Türkçe, önermesel dilin temsilidir ve elbette ki sonradan öğrenilir, ama dil katmanları, 'doğuş' ya da 'düşüş' itibarıyla kendiliğinden ortaya çıkar.

düşüş yoluyla ortaya çıkar. Aşkın, dil itibarıyla tek bir dünyaya/sahneye sahiptir ve bu dünya da esasen kendisidir. Biyolojik doğumla beraber aşkının tek dünyası/sahnesi, itibari iç ve dış sahne olarak ikiye ayrılır ve dili de suretten düşerek başka bir hale bürünür. Koç, dilin aldığı bu yeni hale (bu yeni dil katmanına) ‘ara safhadaki’nin dili’ adını verir. Ara safhadaki, hem iç sahnesini ve hem de itibari dış sahnesini ‘resim’ esasında idrak ettiğinden Koç, ara safhadakinin dilini sergiye benzetir. Ara safhadaki’nin dili de daha sonra tekrar suretten düşerek nihai halini alır ki, Koç, dilin bu nihai katmanına ‘düşkün’ün dili’ adını verir. Düşkünün dili de iç ve dış sahne şeklinde itibari olarak ikiye ayrılır. Düşkün, hem iç sahnesini ve hem de itibari dış sahnesini ‘önerme’ esasında idrak eder. Dolayısıyla, “dil arkitektonik’i, birlik esasında üç dil içerir: (önermesel) dil, dil olarak sergi ve dil olarak *theatron*. Bahis konusu birlik esasında düşünülen her dil bir dünyaya mahsustur; bu itibarla, her dil, bir dünya suretidir”⁸.

Dil arkitektoniği itibarıyla düşünülen her dil, kendi içine kapalıdır ve bir dilden diğerine aşmak mümkün değildir; yani aşkın, ara safhadaki ve düşkün, kendi dilleri ve dolayısıyla dünyaları içinde kapalıdır ve dolayısıyla bu dillerin/dünyaların dışına çıkamazlar. Mesela, düşkün, önermesel dilinin dışına çıkıp aşkının diline ve dünyasına ulaşamaz ve dolayısıyla aşkının dilini tecrübe edemez. Bu nedenle, düşkün, aşkının dilini/dünyasını ancak kendi diliyle yani önerme ile mecazen tasvir edebilir, hayal esastaki suretsiz isim yoluyla. Koç’a göre bu her üç dil katmanı, yani aşkının dili, ara safhadakinin dili ve düşkünün dili, *psukhe*’ye mahsus birliğin kaydı altındadır. Bu itibarla, “dil arkitektoniği, doğuş ve düşüş esasında düşünülen dil olarak *theatronun*, dil olarak serginin ve dilin birliğidir”⁹. Bu birliği sağlayan da *psukhe*’nin hafıza kuvvetidir: “...dil arkitektoniği tasavvurunun dayanağı, bahis konusu dillerin, basit kuvvet olarak hafıza esastaki birlik’idir”¹⁰. Hafıza, bu her üç dili de muhafaza altında tutmak suretiyle insanın birliğini teminat altına alır; aksi halde insanın birliğinden bahsedilemez. Koç’un dil ile ilgili ifadeleri elbette bunlarla sınırlı değildir, lakin bu yazının sınırlarından dolayı daha fazla ayrıntıya girmemiz mümkün değildir¹¹. Ancak dilin felsefe, ilahiyat, bilim, musiki, matematik gibi birçok düşünsel ve kültürel unsurun temelinde yer aldığı düşünüldürse dilin mahiyeti, hududu ve zemininin bu kültürel unsurların da aynı zamanda zemini ve hududunu teşkil ettiği görülecektir.

Bir önceki paragrafta belirtildiği üzere, dilin mahiyeti, zemini ve hududu açıklığa kavuşturulmadan felsefe, ilahiyat, musiki, matematik gibi kültürel ve

⁸ Koç, *Theologia’nın Esasları*, 18.

⁹ Koç, *Theologia’nın Esasları*, 18.

¹⁰ Koç, *Theographia’nın Esasları*, 23.

¹¹ Koç’un arkitektonik dil anlayışıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Şahabettin Yalçın, “Yalçın Koç’un Arkitektonik Dil Anlayışı”, *FLSF* dergisi, sayı 35, Mayıs 2023, ss. 113-32.

düşünsel unsurların da zemini ve hududu belirsiz kalacaktır, zira bunların çerçevesini belirleyen esas itibariyle dildir. Dolayısıyla, Koç, dilin mahiyeti, hududu ve zeminini açıklığa kavuştururken aslında bu saydığımız düşünsel ve kültürel unsurların da zeminini ve çerçevesini belirlemiş olmaktadır. Koç'a göre felsefe tarihinde şimdiye kadar ne yazık ki dilin zemini ve hududu tam olarak belirlenemediğinden bu yukarıda saydığımız düşünsel unsurlar da zemin ve çerçeve itibariyle muallakta kalmışlardır. Zira felsefe tarihinde dil ve mantık ile ilgili yapılan çalışmalar, daha çok belli bir dil katmanına yani düşkünün (yetişkinin) diline yoğunlaştığı için düşkünün dilinin kaynağı ve zemini muallakta kalmıştır. Koç esas itibariyle felsefedeki bu önemli eksikliği gidermeye çalışmaktadır ve bu nedenle dil ile ilgili ortaya koyduğu fikriyatı son derece değerlidir.

Yukarıda da değinildiği üzere, dilin hududu, zemini ve kaynağı tespit edilemediği zaman felsefede ortaya çıkan birçok mesele çözümsüz kalacaktır. Nitekim, Koç'un kendisi de Batılı filozofların yüzlerce yıl çözmek için uğraştığı birçok meselenin çözümsüz kalmasının nedeninin dilin hududunun ve kaynağının muallakta kalmış olmasına bağlar. Eğer dilin hududu ve kaynağı tespit edilebilseydi birçok sorunun aslında dilin hududunu aşmasından dolayı çözümsüz olduğu da görülecek idi. Bu yapılmadığı için Batılı filozoflar, yüzyıllarca çözümsüz konuların peşinde koşup durmuşlardır. Koç, dilin hududunu ve kaynağını göstermek suretiyle insan düşüncesinin de sınırlarını ortaya koymuş olmaktadır. Nitekim Koç, kendi felsefesini ortaya koyarken dilin hududuna titizlikle riayet eden bir filozoftur. Felsefede ve ilahiyat gibi düşünsel alanlarda eğer dilin hududuna riayet edilmezse ortaya konulan düşünceler, hayalden öteye geçmez. Nitekim, felsefe, bilim ve ilahiyat tarihine baktığımızda çoğu kez dilin hudutlarına riayet edilmediği için desteği ve temeli olmayan yani hayali fikirlerle karşılaşırız. Bu ise doğru ile yanlışın, gerçek ile hayalin karışmasına neden olabilir ki, sonradan gerçek ile hayali birbirinden ayırtırmak çok zordur. Dolayısıyla, sadece felsefe, bilim ve ilahiyat gibi alanlarda değil, musiki, mimari, matematik gibi alanlarda da dilin hududuna riayet etmek gerekir ki hayal olan ile gerçek olan birbirine karışmasın.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Koç'a göre, aşkının dilinin hududu, sahnedir ki, burada da kastedilen suretsiz fiil içeren suretli vasfa sahip suretli isimdir. Bu nedenle, aşkının dilinin hududu, suretsiz fiildir; aşkın suretsiz fiilin ötesini yani mesela suretli fiili idrak edip tasvir edemez. Ara safhadakinin dilinin hududu ise resimdir, yani suretsiz vasfı içeren suretli isimdir. Bu da demektir ki, ara safhadaki, suretsiz vasfın ötesine, mesela fiile (suretli veya suretsiz) idrak ve tasvir suretiyle geçemez. Öte yandan, düşkünün dilinin hududu ise önermedir ki, önerme de suretsiz isim ve suretsiz kavramdan meydana gelir. Dolayısıyla, düşkün, suretsiz isim ile suretsiz kavramın ötesine geçemez; mesela suretli isim yahut suretli kavramı idrak edip tasvir edemez. Bu da demektir ki,

düşkünün dili, tamamen nazariyatsızdır. Düşkün kendi dilinde önerme seyreder, ama önermenin içi suretli olmadığından (zira önerme, suretsiz isim ile suretsiz kavramdan meydana gelir) ve suretsiz de seyredilemediğinden aslında düşkünün seyrettiği bir şey yoktur.

Düşkün, aşkından düşmek yoluyla kaybettiği sureti arar, ama hiçbir zaman bulamaz. Düşkün, bunun yerine, öğrendiği bir dil ile (mesela Türkçe ile) dili, temsil eder ve isim ile kavrama suret vermeye çalışır; ama verilen suretler 'hayalden' ibarettir. Koç burada 'hayal' ile boş hayali yani hiçbir gerçekliği olmayan tamamen hayal ürünü bir şeyi kastetmemektedir. Burada 'hayal' ile kastedilen, düşkünün zihninin kendi iç ve dış dünyasını tasvir ederken oluşturduğu hayaldir ve dolayısıyla dayanaksız ve içi boş değildir. Başka bir ifadeyle söylersek, düşkünün ürettiği her türlü hayal, suret ve düşünce, hayal gücüne dayanır, ama bazı hayallerin hafıza itibarıyla dayanağı varken (Koç bunlara 'gerçek nesne' der), bazılarının ise yoktur (Koç bunlara ise 'kalp nesne' adını verir). Evet gerçek nesne, suret sahibidir ama bu suret, aşkının dilinde olduğu gibi doğuştan gelmez, zihin yoluyla üretilmiş bir surettir. Dolayısıyla, düşkün aşkın itibarıyla doğuştan gelen ve aşkından düşmek suretiyle kaybettiği suretin yerini, öğrendiği bir dil vasıtasıyla (mesela Türkçe gibi) hayalinde (zihninde) ürettiği suret ile doldurur; ama bu suret, yukarıda belirtildiği üzere, doğuştan gelen bir suret değildir, zihnin ürettiği bir surettir. Dolayısıyla, düşkün açısından bakıldığında bir dil itibarıyla sahip olduğu tüm kavramlar ve nesneler, doğuştan değil, zihninin birer ürünüdür. Aslında düşkün itibarıyla doğuştan gelen bir şey yoktur, önerme bile doğuştan değildir, zira önerme aşkının dilinin (bir ara safhadan da geçmek yoluyla) suretten düşmesi yoluyla meydana gelir.

Sonuç Yerine

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Koç'un esas meselesi aslında dilin (önermesel dilin) kaynağını, hududunu ve mahiyetini açıklamaktır. Felsefe tarihinde dilin mahiyeti ve hududuyla ilgilenen birçok filozofun olduğunu biliyoruz. Eflatun'dan Kant'a, Wittgenstein'dan Heidegger'e kadar birçok filozof, dilin mahiyetini açıklamayı amaç edinmiştir. Lakin bu filozofların hiçbiri, dilin kaynağına dair kayda değer bir fikir öne sürmüştür. İlk defa Koç, arkitonik dil adı altında dilin kaynağına ve zeminine dair bir düşünce, hem de oldukça ayrıntılı bir düşünce, ortaya koymaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, Koç'a göre dilimiz (önermesel dil), daha üst yani aşkın bir dilden (bir ara safhadan geçmek suretiyle) suretten düşmek suretiyle meydana gelmiştir. Koç dilin mahiyetini ve sınırını belirlemek suretiyle, aslında dil ve düşüncenin ürünü olan felsefe, ilahiyat, musiki, matematik gibi alanların da sınırlarını ve zeminini belirlemiş olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Koç'un dilin sınırı ve kaynağı ile ilgili söyledikleri son derece önem kazanmaktadır. Daha da önemlisi,

Koç'un arkitektonik dil anlayışının Anadolu Mayası bakış açısına dayanmasıdır, zira Anadolu Mayası, insanın özüdür, esasıdır. Batı felsefe tarihinde ise Anadolu Mayası ve onun mahalli olarak gönül kavramı bulunmadığından Batılı filozofların mevcut önermesel dili aşıp dilin kaynağı ve zeminine dair fikir beyan etmeleri de mümkün değildir, zira onlara göre önermesel dili aşan her şey irrasyoneldir ve dolayısıyla anlamsızdır. Anadolu Mayası'nda ise her şey rasyonaliteden ibaret değildir, rasyonalite sadece varlığın bir katmanını açıklama aracıdır; varlığın diğer katmanları ise rasyonalite ile açıklanamaz, onu aşar. Anadolu Mayası'nda rasyonalitenin bittiği yerde gönülden aşk başlar, zira aşk ve gönül, hakikate ulaşmanın sırrıdır, tılsımıdır. Batı'da ise ne aşk vardır ne de gönül.

Yalçın Koç'un Emeklilik Sonrası Eserleri

(Tüm eserler, *Cedit Neşriyat* (Ankara) tarafından yayınlanmıştır)

1. *Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme* (2007).
2. *Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme* (2008).
3. *Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme* (2009).
4. *Theogonia'nın Esasları: Genesis Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme* (2010).
5. *Nazari Mantık'ın Esasları: Theologia Ir-ratio'nalis Üzerine Bir Zemin İncelemesi* (2013).
6. *Diyalektik ve Nazariyat: Diyalektik Mantık'ın ve Spekülatif Felsefe'nin Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2016).
7. *Zihin ve Nazariyat: Zihn'in Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2017).
8. *Şuur ve Nazariyat: Şuur'un Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
9. *Fenomenoloji ve Nazariyat: Tezahür Fikriyatı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
10. *Tarih ve Nazariyat: Tarih'in ve Zaman Yazımı'nın Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2018).
11. *Ethica ve Nazariyat: Ethica'nın Kaynağı ve Esasları Üzerine Bir Değerlendirme* (2020).
12. *Ahlak ve Nazariyat: Ahlak'ın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme* (2020).
13. *Harf ve Nazariyat: İsim Teşkilinin Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2021).
14. *Nazari Musiki'nin Esasları: Türk Musikisi'nin Zemini Üzerine Bir İnceleme* (2023).

15. *Akıl ve Nazariyat: Aklın Kaynağı ve Esası Üzerine Bir İnceleme* (2024).
16. *Cevher Teographiası'nın Esasları: Unsur, Birlik, Mahiyet Üzerine Bir İnceleme* (2024).
17. *Evren Theographiası'nın Esasları: Kosmogonia İnşası Üzerine Bir İnceleme* (2024).
18. *Tamga-İsim Theographiası: Turing Makineleri'nin Zemini ve İnşa Esasları Üzerine Bir İnceleme* (2025).

KAYNAKÇA

1. Koç, Y. (2007). *Anadolu Mayası: Türk Kimliği Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
2. Koç, Y. (2008). *Theologia'nın Esasları: Felsefe'nin ve Teoloji'nin Nazariyatı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
3. Koç, Y. (2009). *Theographia'nın Esasları: Teoloji ve Matematik İnşa'sı Üzerine Bir İnceleme*, Ankara: Cedit Neşriyat.
4. Koç, (2022). "2022 Nobel Fizik Ödülü Bir Değerlendirme", https://www.researchgate.net/publication/366684705_2022_Nobel_Fizik_Odulu-Bir_Degerlendirme
5. Özemre, A. Y. (2001). *Portreler, Hatıralar*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
6. Yalçın, Ş. (2023) "Yalçın Koç'un Arkitektonik Dil Anlayışı", *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler) Dergisi*, sayı 35, ss. 113-32.